

- 2a Čnělky zpravidla nestejně dlouhé, zakončené kulovitou bliznou . . . . . 2. *Grammica*
 b Čnělky zpravidla stejně dlouhé, zakončené válcovitou, různě dlouhou bliznou . . . . . 3. *Cuscuta*

1. *Monogynella* DESMOULINS – užerka, kokotice

Monogynella DESMOULINS Étud. Org. Cusc. 65, 1853.

Lit.: PINTO DE SILVA A. R. (1968): Mais duas espécies de *Cuscuta* na flora de Portugal. Agron. Lusit. 29:13–24. – ŠOURKOVÁ M. et CHRTEK J. (1989): *Monogynella lupuliformis* roste v Praze. Čas. Nár. Muz., ser. natur., 154 (1985):144.

Lodyhy tlusté, větvené. Květy 3–5 mm dl., nejčastěji 5četné, krátce stopkaté, ve zdánlivých řídkých hroznech. Kalich ± zvonkovitý, často mírně dužnatý, ca do 1/2 srostlý; koruna trubkovitá s válcovitou korunní trubkou, delší nebo ± stejně dlouhou jako kalich, šupiny v korunní trubce krátké, v hor. části nepravidelně zubaté až krátce brvitě, vzácněji celokrajné, nedosahující báze tyčinek, korunní cípy vejčité až tupé; tyčinek 5, nevyčnívající z koruny, prašníky delší nebo ± stejně dlouhé jako nitky; semeník s 1 čnělkou zakončenou ± kulovitou dvoulaločnou bliznou. Tobolky velké, vejcovité až podlouhle vejcovité, v dol. 1/2 obřízně pukající. Semena 2–4 mm dl. – Asi 12 druhů rozšířených ve Starém světě, především v Asii. V Novém světě jen jediný původní druh.

1. *Monogynella lupuliformis* (KROCKER) HADAČ et CHRTEK – užerka chmelová, kokotice chmelová Tab. 20/1

Monogynella lupuliformis (KROCKER) HADAČ et CHRTEK Folia Geobot. Phytotax. 5:444, 1970. – Syn.: *Cuscuta lupuliformis* KROCKER Fl. Siles. 1:261, 1787. – *C. monogyna* auct. non VAHL 1791.

Lodyhy tlusté, až 3 mm v průměru, větvené, žlutavé až načervenalé, často nachově tečkované nebo krátce čárkované. Květenství řídké zdánlivé hrozny až 6 cm dl. Květy 3–5 mm dl., krátce až zřetelně stopkaté; kalich zvonkovitý, slabě dužnatý, dosahující do 1/3–1/2 korunní trubky, kališní cípy vejčité až šir. vejčité, nejčastěji tupé, na bázi mírně se překrývající; koruna bělavá až růžová, často nachově tečkovaná, korunní trubka válcovitá, v dol. 1/2 často mírně vakovitě nafouklá, korunní cípy vejčité až podlouhle vejčité, tupé, přímé, vzácněji rozestálé, ± zděli 1/2 korunní trubky, šupiny v korunní trubce krátké, podlouhle vejčité, nejčastěji nedosahující do 1/2 korunní trubky a nedosahující ani báze tyčinek, v hor. části šupiny nepravidelně zubaté až krátce trásnitě, vzácněji celokrajné; tyčinek zpravidla 5, nevyčnívající z koruny, s krátkými tlustými nitkami, zpravidla kratšími než prašníky; semeník s 1 čnělkou, čnělka s bliznou ± zděli semeníku, za plodu čnělka 2–3× delší než kulovitá dvoulaločná blizna. Tobolky vejcovité až podlouhle vejcovité, (3,5–)4,0–7,0(–8,0) mm dl., (2,5–)3,0–4,5(–6,0) mm šir., na vrcholu mírně zašpičatělé, v mládí nevýrazně dužnaté, hnědé, pravidelně při bázi obřízně pukající. Semena vejcovitá až

± 3hranně vejcovitá, 2–3 mm dl., světle hnědá, hnědá až téměř černá. VII–IX. Tf.

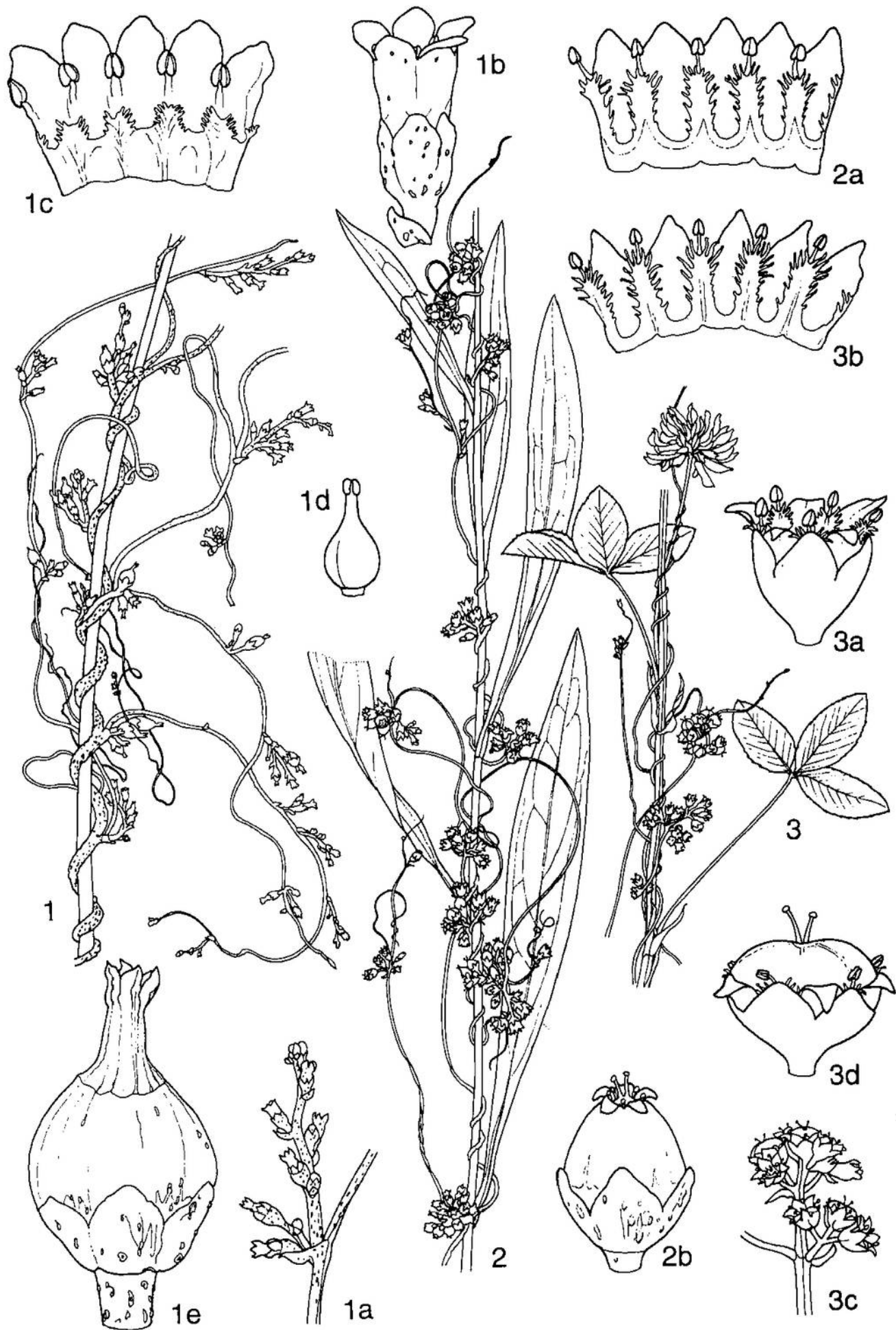
2n = 28 (extra fines)

Variabilita: Proměnlivost se projevuje hlavně ve vzrůstu rostlin, barvě lodyh, velikosti tobolek a semen. Jednotlivé odchylky však nelze hodnotit výše než v hodnotě variety. Od velmi blízkce příbuzného druhu *M. monogyna* (VAHL) HADAČ et CHRTEK se liší především korunní trubkou, která je zřetelně delší (až 2×) než kalich, a delší čnělkou, která je za plodu 2–3× delší než blizna. U *M. monogyna* je korunní trubka jen o málo delší než kalich a čnělka je za plodu ± stejně dlouhá jako blizna. *M. monogyna* má nejbližší přirozený výskyt v bývalé Jugoslávii, Rumunsku a Bulharsku.

Ekologie a cenologie: Pobřežní křoviny a lemy řek, potoků, mrtvých ramen, rybníků, lužní lesy, vzácněji ve vlhkých křovinách nebo v zahradách či parcích. Těžiště výskytu (na Moravě) je ve společenstvech tříd *Salicetea purpureae* (diagnostický druh svazu *Salicion albae*) a *Galio-Urticetea* (diagnostický druh svazu *Senecion fluviatilis*), zejména hojná je v asociaci *Cuscuto europaeae-Convolutum sepium* TÜXEN (1947) 1950 emend. KOPECKÝ 1985.

Rozšíření v ČR: Nejhojněji na j. Moravě, kam zasahuje ze Slovenska. Roste jen v Jihomoravském úvalu, a to především při řece Dyji, od Jevišovky po Břeclav. Zejména bohatý výskyt byl mezi Mušovem a Novými Mlýny. Na sever zasahuje nejdále do okolí Vojkovic při řece Svatce. V současné době však velké vodohospodářské zásahy na řece Dyji negativně ovlivnily výskyt užerky. Žádná lokalita na Moravě nepřesahuje nadmořskou výšku 200 m. V Čechách je výskyt tohoto druhu daleko vzácnější. Z 19. stol. byly uváděny 3 lokality, které se bezpečně vztahují

Tab. 20: 1 *Monogynella lupuliformis*, 1a – květenství, 1b – květ, 1c – rozložená koruna, 1d – pestík, 1e – plod. – 2 *Grammica gronovii*, 2a – rozložená koruna, 2b – plod. – 3 *G. campestris*, 3a – květ, 3b – rozložená koruna, 3c – plodenství, 3d – plod.

k druhu *M. lupuliformis*. Jsou to: Vrchlabí, Nové Město nad Metují a Mělník. Prvé dvě jsou doloženy i v herbáři; rostliny z třetí lokality jsou velmi dobře charakterizovány popisem. V poslední době byla nalezena i v Praze. V Čechách jde pravděpodobně o přechodné výskyty, které se nepravidelně opakují; proto není vyloučeno, že se v labském povodí najdou další lokality (max.: Podkrkonoší, Vrchlabí, 450 m).

T: 10. Praž. ploš. (Praha-Strašnice; Praha, Botanická zahrada Univerzity Karlovy), 11. Stř. Pol. (Mělník, Schmidt Fl. Boēm. Inch. 3:93, 1784), 15. Vých. Pol. (Nové Město nad Metují), 18. Jihomor. úv. (na mnoha lokalitách, zejména v 18a. Dyj.-svr. úv.). – M: 56. Podkrk. (Vrchlabí).

Celkové rozšíření: Od stř. Evropy (např. při řekách Rýn, Labe, Odra, Visla, Dvina, Dunaj), Ukrajiny, j. polovinou Ruska až téměř po Bajkalské jezero a sz. Čínu. Ojedinelé výskyty v s. Íránu. – Mapy: KNAPP et al. Hercynia, ser. n., 15:333, 1978; MEUSEL et al. 1978:360.

V ýz nam: Parazituje především na stromech a keřích, vyskytne-li se ve větším množství, může velmi nepříznivě ovlivnit jejich růst. Z dřevin napadá např. druhy rodů *Acer*, *Populus*, *Salix*, *Ulmus*, *Padus*, *Syringa*, *Fraxinus*, *Rosa*, *Crataegus*. Vzácněji napadá i byliny, např. *Althaea officinalis*, *Artemisia vulgaris*, *Phragmites australis*, *Senecio fluviatilis*, *Tithymalus lucidus*, *T. palustris*, *Typhoides arundinacea*, *Urtica dioica*.

2. *Grammica* LOUR. – otočka, kokotice

Grammica LOUREIRO Prodr. Fl. Nov. Hol. 1:491, 1810.

Lit.: RICHTER R. (1937): Eine fremde Seide (*Cuscuta gronovii* WILLD.). Natur u. Heimat, Aussig, 8:55–56. – PINTO DE SILVA A. R. (1968): Mais duas espécies de *Cuscuta* na flora de Portugal. Agron. Lusit. 29:13–24. – JÍLEK B. (1972): K výskytu kokotice Gronovovy v jižních Čechách. Novit. Inst. Bot. Univ. Agricult. Prag. 1:3–10. – MARSCHNER H. (1985): Květena šluknovského výběžku. 3. část. Sborn. Severočes. Muz.-Přír. Vědy 14:41–84. – CHRTEK J. et OSBORNOVÁ J. (1991): Notes on the synanthropic plants of Egypt 3. *Grammica campestris* and other species of family Cuscutaceae. Folia Geobot. Phytotax. 26:287–314.

Lodyhy zpravidla tenké až nífovité, větvené. Květy 3–4 mm dl., 4–5četné, přisedlé nebo krátce stopkaté v hustých až řídkých, kulovitých nebo krátkých, zdánlivě klasovitých květenstvích. Kalich ± zvonkovitý, zpravidla do 1/2 srostlý; koruna trubkovitá, korunní trubka válcovitá, na bázi někdy mírně rozšířená, stejně dlouhá nebo delší než kalich, šupiny v korunní trubce zřetelně vyvinuty, v hor. části zubaté až dl. třásnitě, někdy vyčnívající mezi korunními cípy ven z koruny, většinou šupiny dosahují báze tyčinek, korunní cípy trojúhelníkovité až vejčité, špičaté až tupé; tyčinky 4–5, nejčastěji vyčnívající z koruny, nitky delší nebo ± stejně dlouhé jako prašníky; semeník s 2 ± nestejně dlouhými čnělkami zakončenými kulovitými bliznami. Tobolky kulovité, často v hor. části zploštělé nebo vejcovité, na bázi obřízně pukající nebo vzácněji nepukající. Semena 0,8–1,5 mm dl. – Asi 150 druhů rozšířených především v Novém světě, zejména v Severní Americe.

- 1a Květenství nejčastěji ± hustá, kulovitá, po odkvětu často ± řídká, válcovitě prodloužená v krátký, zdánlivý hrozen, květní stopky kratší nebo stejně dlouhé jako květy; korunní trubka kratší nebo o málo delší než kalich; tobolky ± kulovité, v hor. části nejčastěji zploštělé . . . 1. *G. campestris*
 b Květenství zpravidla řídké, krátké, zdánlivé hrozny, květní stopky ± stejně dlouhé nebo o málo delší než květy; korunní trubka zřetelně přesahující kalich; tobolky kulovité až podlouhle vejcovité, v hor. části nezploštělé . . . . . 2. *G. gronovii*

1. *Grammica campestris* (YUNCKER) HADAČ et CHRTEK – otočka ladní, kokotice ladní

Tab. 20/3

Grammica campestris (YUNCKER) HADAČ et CHRTEK Folia Geobot. Phytotax. 5:445, 1970. – Syn.: *Cuscuta campestris* YUNCKER Mem. Torrey Bot. Club 18:138, 1932. – *C. arvensis* auct. non BEYRICH in HOOKER 1838.

Exsíkáty: Extra fines: Fl. Exs. Reipubl. Českoslov., no 1355. – Gerb. Fl. SSSR, no 5883.

Lodyhy větvené, tenké až středně tlusté, 0,6–1,1 mm v průměru, žlutavé, řidčeji bělavé až narůžovělé, hladké, lysé. Květenství v době květu ± hustá, kulovitá, (3–)7–15(–25)květá klubíčka, (5–)8–12(–15) mm v průměru, po odkvětu mírně

válcovitě prodloužená, připomínající krátký, ± řídký hrozen. Květy 5četné, 2–3 mm dl., bílé, nažloutlé až narůžovělé, krátce stopkaté; kalich lysý nebo s ojedinelými žlázkami nebo chlupy, ± zděli korunní trubky, kališní cípy vejčité až šir. vejčité, na bázi se překrývající, nejčastěji tupé, vzácněji tupě špičaté; korunní cípy trojúhelníkovité, špičaté, nejčastěji do plochy rozložené, na vrcholu zpravidla dovnitř zahnuté, kratší nebo zděli korunní trubky, šupiny v korunní trubce velké, dosahující nebo přesahující báze tyčinek, v hor. části nejčastěji dl. třásnitě, velmi často vyčnívající mezi korunními cípy ven z koruny;